

Miroslav Nožina:
Mezinárodní organizovaný zločin v České republice.

1. vydání. Praha: Themis, 2003, 407 stran, ISBN 80-7312-018-6 (signatura knihovny ÚMV 50 633 PK).

V loňském roce vyšla kniha, která rozhodně stojí za povšimnutí. Jejím autorem je uznávaný odborník na organizovaný zločin a svět drog, výzkumný pracovník Ústavu mezinárodních vztahů, Miroslav Nožina. Jeho publikační činnost na tato témata je početná a především velmi fundovaná. Výjimku netvoří ani tato publikace, která navazuje na seriál článků o organizovaném zločinu, jenž vycházel v časopise *Mezinárodní politika* v roce 2000 (v číslech 1–10), a na sborník *Mezinárodní organizovaný zločin v ČR* (ÚMV, Praha 1997), který autor editoval.

Metodologie této monografie je konzistentní a přehledná. Po úvodních kapitolách, v nichž nás autor obecně seznamuje s charakteristikami organizovaného zločinu a s obecnými poznatky o působení jeho skupin v České republice, následují kapitoly, věnované jednotlivým zločineckým seskupením. Tato seskupení jsou regionálně rozdělena na postsovětský, balkánský, italský, asijský, jihoamerický, středovýchodní a subsaharský organizovaný zločin. Každá z těchto kapitol má podobnou strukturu. Autor nás nejprve seznamuje s typickými prvky toho kterého seskupení, s jeho stručnou historií, s vývojem, s pronikáním do zahraničí a s hierarchií skupiny. Stěžejní částí každé kapitoly jsou aktivity skupin organizovaného zločinu v České republice a bezpečnostní rizika s nimi spojená.

Postsovětskému organizovanému zločinu je v knize věnován poměrně velký prostor, neboť i jeho aktivity u nás jsou velmi rozsáhlé. Zločinecké skupiny z tohoto regionu těží z blízké a pro ně strategické geografické polohy (brána do západní Evropy), z „historických“ vazeb a nyní i z našeho členství v Evropské unii (EU). Úvodem nás autor seznamuje s procesem kriminalizace sovětské společnosti, i když vzhledem k hlavnímu tématu monografie možná až příliš obsáhle (*Nožina, 2003, s. 45–75*). Nicméně je užitečné seznámit se s obsahy povědomých pojmů a specifické terminologie, jako jsou vory v zákone, vorovski mir, žigani, obščak, čornyje, nomenklatura a teneviki, brigady a avtoritety atd. Autor dále přibližuje činnosti konkrétních skupin u nás, které nejen vymezuje vůči ostatním, popisuje organizační strukturu a hlavní aktéry (pokud jsou tyto informace ovšem známy), ale především uvádí konkrétní příklady jejich činnosti.

Z ruských seskupení se Nožina věnuje mj. organizaci Semjona Mogileviče, která u nás mediálně proslula v důsledku policejního zásahu v restauraci U Holubů. V únoru a květnu 1995 se v této restauraci, patřící Mogilevičovým lidem, konaly „konference“ dvou ruských „mafii“ – solncevské a solomonské (tj. Michajlovy a Mogilevičovy). Obě byly českými policejními složkami odposlouchávány. Bylo zjištěno, že kromě řešení vzájemných sporů byla dosažena dohoda o rozšíření aktivit na území České republiky. Druhou „konferenci“ překazila policejní razie, která vedla k dočasnému zpomalení jejich činnosti, k vydání několika zákazů pobytu a jiných trestů a v delším horizontu i k vydání několika zatykačů v zahraničí. Autor však varuje, že dnes se jejich činnost u nás začíná opět obnovovat.

Dalšími jsou seskupení ukrajinská (luhaňská, lvovská, mukačevská brigáda aj.) a kavkazská (Dagestánci, Čečenci aj.). Jak ruský, tak i ukrajinský organizovaný zločin mají svá specifika, jimiž se výrazně odlišují. Ruský se často pohybuje v legálních sférách, využívá různé právní skulinky, a tak je de facto nepostihnutelný. Část svých zisků dokonce odvádí na různé charitativní akce a projekty (stejně jako např. Balkánci), které se tak stávají rovněž prostředkem pro praní špinavých peněz. Vzdělání a všeobecný přehled jeho představitelů jsou obvykle na vyšší úrovni. Naproti tomu ukrajinský zločin užívá mnohem brutálnější metody, je „čitelnější“ a obvykle nevykazuje výraznější vývoj. Možnost získání informací přímo „od zdroje“ je téměř nulová, neboť osoby s ním spojené při zadržení ob-

vykle mlčí. Podobná specifika Nožina uvádí i u jiných skupin, u některých dokonce identifikuje oblíbená auta, oblečení, módního návrháře atd.

Pro *balkánský organizovaný zločin* je zejména v případě zemí bývalé Jugoslávie typické vyrůstání aktérů mezinárodní kriminality z řad vládních garnitur a bezpečnostních složek státu (Arkan, Darko, Matrinović aj.). Stejně tak i albánské zločinecké organizace významným způsobem zasahují do politického a veřejného života v zemi. K praní špinavých peněz albánské gangy často používají tzv. pyramidové hry, jimiž „prosluly“ po celé Evropě. Členové organizovaných zločineckých skupin jsou místními (Kosovo, Makedonie) často oslavováni jako zdatní obchodníci, kteří se v těžkých časech dokázali prosadit a zajistit se. Dále v České republice operují též skupiny bulharské a turecké, specializující se zejména na pašování drog.

Italský organizovaný zločin má autor recenzované publikace z hlediska organizačních struktur jeho odnoží (Camorra, Cosa Nostra mající dnes své centrum v USA aj.) dobře zmapovány, nicméně jeho činnost v České republice není nijak výrazná (respektive operuje velmi opatrně). Po roce 1989 jsou jeho aktivity soustředěny hlavně na nákup nemovitostí v Praze a na obchody se zbožím z umělé kůže a ze stříbra.

Asijský organizovaný zločin není tvořen jen skupinami z Číny, z Vietnamu či z dalších zemí s drogovou produkcí a s následným exportem (např. Thajsko), ale rovněž skupinami z Japonska a z Koreje, ovšem ty na našem území podle posledních poznatků zatím nepůsobí. Činnost čínských skupin se velmi často zaměřuje na pašování lidí, na čemž triády podle odhadů vydělají až tři miliardy dolarů ročně. Hlavními destinacemi jsou USA, Japonsko a Evropa. Právě při pašování lidí do západní Evropy bývá Česká republika velmi často používána jako tranzitní země. Odhalování organizovaných gangů přitom značně znesnadňuje nemožnost evropských policistů proniknout do jejich struktur. Stejně jako pro ruské skupiny organizovaného zločinu je i pro čínské typický vlastní „profesní slang“ (systém kuan-si, bankovní systém hawala, užívání symbolických čísel pro své členy aj.). Vietnamské skupiny se pak soustřeďují hlavně na výrobu a distribuci padělaného zboží. Česká policie při odhalování této trestné činnosti dost přitvrdila a má viditelné výsledky, ale sama přiznává, že přes veškeré úsilí se jí nedaří dobře rozběhlý „obchod“ být jen narušit.

Jihoamerický organizovaný zločin se u nás stejně jako celosvětově orientuje na pašování a distribuci drog, zejména kokainu. Drogové kartely v zemích Jižní Ameriky dokonce zasahují i do veřejného a politického života. Známostou postavou kolumbijského zločinu je Pablo Escobar, který se na dlouhou dobu stal skutečným „bossem“ drogového obchodu a pomocí takto vydělaných peněz upevňoval svou moc v kolumbijských politických kruzích („narkodolary“ poskytoval např. na financování předvolebních kampaní). Nakonec byl však nucen odejít do „ilegality“ a odtud nařídil celou řadu politických atentátů. I když byl v tajném úkrytu policií zastřelen (1993), někteří Kolumbijci na něj dodnes vzpomínají jako na dobrodince, jenž „bohatým bral a chudým dával“.

Zločinecké skupiny ze *Středního východu* se kromě ilegální migrace specializují především na obchod s kanabisem, zejména hašiš se stal nyní velmi „módní“ drogou. V evropském obchodě s drogami bývají aktivní Alžírčané, Egypťané, Tunisané, Libanonci a Syřané. Na českém území se začala organizovaná kriminalita vyvíjet v rámci poskytované rozvojové pomoci (např. studijní stipendia) a dnes její aktivity zahrnují kromě drog také ilegální vývozy zbraní z České republiky (v Evropě se už dokonce vyvinul zvláštní druh barterového obchodu drogy – zbraně). Ovšem např. izraelské aktivity až do nedávného útoku v rámci vyřizování si účtů (srpen 2004) zahrnovaly i provozování legálních kasin v Praze.

Středovýchodní zločinecké podsvětí je ale také ideálním pomocníkem islámských teroristických skupin, jimž dokáže poskytovat dokonalé „servisní zázemí“ – falešné doklady, dodávky zbraní, úkryty, převádění přes hranice atd. I přesto, že hlavním cílem činnosti organizovaného zločinu je zisk, zatímco pro teroristické organizace je cíl politický či náboženský, mohou se v některých případech doplňovat, což přináší zvýšenou hrozbu pro světovou bezpečnost.

Subsaharský organizovaný zločin je u nás znám širší veřejnosti v souvislosti s podvodny, páchanými v celosvětovém měřítku, kdy se snaží od soukromých osob vylákat peníze za různými účely (typické především pro skupiny z Nigérie). Obvykle slibuje velkou provizi za poskytnutí osobního bankovního účtu k převodu peněz, ale požaduje zálohy, částky na poplatky atd., až se tyto peníze vyšplhají k milionovým částkám. Takto okradených osob je nejspíš několik, před několika měsíci dokonce jedna okradená oběť v zoufalství zastřelila nigerijského diplomata v České republice. Kromě těchto podvodů je subsaharský zločin orientován také na obchod s drogami a s nákupy zbraní pro lokální občanské konflikty.

Závěrečné dvě kapitoly recenzované knihy shrnují situaci u nás, a to nejen výčtem a charakterizací typů nejčastěji prováděných zločinů (a to i regionálně), ale také opatřeními, která Česká republika přijímá v boji s organizovaným zločinem. Opatření mezinárodní spolupráce jsou přijímána jednak v rámci mezinárodních organizací anebo regionálních uskupení (OSN, EU, SVE) a jednak v rámci bilaterálních vztahů. Nožina měl možná věnovat větší prostor naší spolupráci s EU a jejímu kvalitativnímu odlišení před vstupem a po vstupu naší republiky do Unie, neboť EU je a bude naším nejbližším partnerem a pomocníkem v boji proti organizovanému zločinu. V budoucnu se budeme např. moci zapojit do Schengenského informačního systému (SIS), který je schopen shromažďovat a prostřednictvím styčných důstojníků poskytovat členským státům informace o osobách představujících bezpečnostní hrozbu, o osobách vyžádaných k extradici, o padělaných listinách atd. Tato databáze a přístup k ní může významným způsobem přispět k úspěšnosti tohoto boje. Informace o ní ale v knize nenajdeme.

Mezinárodní spolupráce se samozřejmě odráží i v domácí politice, např. při přijímání nové legislativy či při prosazování stávajících právních norem. Autor zde nezastírá svůj skepticismus a často je kritikem aktivit České republiky v této oblasti, které se mu nezdaří příliš účinné nebo podpořené dostatečnými opatřeními k jejich prosazování v praxi. V širším kontextu je podle Nožiny vedle nestabilní ekonomické a společenské situace (korporace, oslabení etických norem atd.) viníkem také „naše neschopnost oprostit se od úzce regionálních přístupů a chápat daný problém v jeho mezinárodním kontextu. Neustále se opakující proklamace o nutnosti zachování si »státní suverenity«... jsou historickým archaismem.“ (Nožina, 2003, s. 388.)

Z Nožinovy práce lze vyvodit zajímavý závěr o vzniku – alespoň některých – zločineckých skupin. Organizovaný zločin se totiž v některých regionech historicky vyvíjel jako forma „odboje“ proti stávajícímu režimu. Vznikající seskupení často získávala prostředky pro „boj“ z nelegální činnosti, která se stále více organizačně a hierarchicky zdokonalovala. Bylo tomu tak částečně v případě Číny – represe vládní garnitury proti Fuťieňanům během kulturní revoluce, které je donutily uprchnout do Hongkongu, kde se stali základním kádrem triády 14K (Nožina, 2003, s. 179–180). Také italská Mafie vzniká jako tajný spolek Sicilanů pro boj s výbojnými Araby, a to již v 9. století (Nožina, 2003, s. 155–160). I ruský zločin získal po listopadové revoluci v roce 1917 dočasně politický náboj, kdy se angažoval v boji proti bolševikům.

Monografie je doplněna bohatou bibliografií a v textu rovněž najdeme celou řadu citací. Autor používá jako zdroje i „informace z terénu“ (Nožina, 2003, s. 84) a několik interních zpráv Ministerstva vnitra či Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu (ÚOOZ), které dokumentují „bezprostřední znalost“ problematiky. Ke škodě textu je však několik překlepů či interpunkčních chyb, i když ty padají především na hlavu odpovědného redaktora.

Velkým kladem práce je doplňování obecných poznatků o konkrétní příklady činnosti skupin organizované kriminality a případného zásahu proti nim, které si čtenář často vybaví, neboť o nich byl v minulosti informován sdělovacími prostředky. Autor je doplňuje velmi zasvěceným komentářem a s odstupem let zařazuje do kontextu, který v době zásahu nemusel být zřejmý. Je dobré, že Nožina dokáže udržet linii textu a že mezi obecnými

RECENZE

poznatky a konkrétními příklady existuje rovnováha. Bohužel tyto příklady z praxe dokumentují nezřídka neúspěšný boj s chapadly organizovaného zločinu. Když autor např. jmenuje solncevskou mafii a aktivity jejího vůdce Sergeje Michajlova zvaného „Michas“, uvádí, že ten byl po mnoha peripetiích zatčen ve Švýcarsku. Byl ovšem shledán vinným pouze z nelegální koupě vily a přes řadu jím nařízených vražd, pašování drog a jiných nelegálních aktivit byl švýcarský stát nucen ho v následném procesu dokonce za věznění odškodnit (*Nožina, 2003, s. 99–102*).

Kapitola, věnovaná asijskému organizovanému zločinu, není na rozdíl od ostatních kapitol metodologicky ujasněná, a tak v ní občas dochází k opakování faktů. *Nožina* v textu často používá pro vůdce a ostatní aktéry organizované kriminality pouze iniciály, a tak se můžeme jen domnívat, zda tak činí z bezpečnostních důvodů či z jiných důvodů, nám neobjasněných. Vytknout by se dalo i hojně používání slova „prý“, které se prolíná celým textem, i když to velmi výstižně poukazuje na charakter mezinárodního organizovaného zločinu, jenž je vždy obestřen určitým „mlžným oparem“ v důsledku nutně neúplných informací těch, kteří jej studují a analyzují, a jenž je rovněž často stávajícími právními úpravami „neuchopitelný“, protože bývá o krok napřed.

Recenzovaná publikace je velmi čtivá, takže jistě zaujme široké spektrum čtenářů. Určitě by však měla být nezbytným pomocníkem pro studenty policejních škol či pro studenty civilních vysokých škol, kteří se některým aspektům organizované kriminality věnují. Kromě toho ji lze doporučit i pro úředníky státní správy, kteří se s některými formami metod organizovaného zločinu mohou během své praxe setkat. Potřeba vysoce kvalifikovaných policejních a soudních sil, specializovaných na zvláštnosti organizovaného zločinu, a účinné legislativy s mezinárodním dopadem je totiž stále vysoká.

Radka Druláková